

Amintiri SAGA "Punți între două culturi" – Acum 6 ani

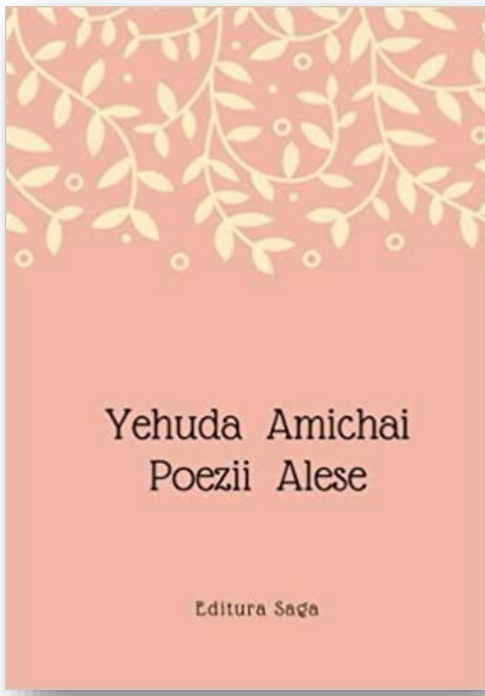
La 13 Decembrie 2017 editura SAGA a încheiat cu succes un ciclu de patru întâlniri sub denumirea generică: "Punți între două culturi" care au demonstrat integrarea artei și a scrisului românesc în cultura israeliană actuală. Ultima întâlnire, la ICR -Tel Aviv, a avut ca temă principală traducerea din limba ebraică în română și invers, a unor creații majore. Mai exact, am lansat cartea "**Poezii alese - Yehuda Amichai**" în traducerea Emanuel Pope și Adrian Grauenfels, iar Beatrice Bernath a citit din cărțile sale de poezie cât și din traducerea sale din Tudor Arghezi în limba ebraică. Ne-au onorat cu prezența lor doamnele: **Hana Amichai** care a vorbit pe larg despre marele nostru poet național și ne-a delectat cu lectura unor corespondențe speciale dintre **Paul Celan** (născut în România) și poetul Amichai, dr. Ruth Oren a prezentat opera poetului și a citit 4 poezii în ebraică. La panel a fost prezentă și d-na Otilia Rossetti care a redactat și corectat cu profesionalism volumul "Poezii Alese". În partea a 2-a a seriei **Beatrice Bernath**, artist plastic și poet, (ilustratoarea volumul "Poezii Alese") a prezentat cărțile sale de poezie modernă și a proiectat un film video, bazat pe desenele și picturile sale din ultimul deceniu.

Beatrice realizează o fuziune reușită între arte: poezie, desen și media digitală. Ne bucură aceste încercări de adaptare a autorilor la noua medie electronică care inundă netul și implicit atrage atenția consumatorului de cultură. S-au proiectat filme video: "Israel la 70" (muzică scrisă de **dr. Sofia Gelman** pe un text de Yaakov Barzilai), un interviu televizat cu Amichai, urmărit de un public larg printre care am zărit doi redevabili traducători: Ani Shilon și Menachem Falek, pe criticul Zoltan Turner, ziarista Biti Caragiale, doamna Lydia Elron (semnalez o minunată expoziție de pictură **Baruch Elron** prezentată zilele acestea la ICR -Tel Aviv). După ce am aprins lumânări de Hanukah, am prezentat pe scurt cartea "Yehuda Amichai - Poezii Alese" tradusă din ebraică împreună cu prietenul **Emanuel Pope** din Anglia.

Cartea acoperă peste 40 de ani de poezie publicată la diverse edituri din Israel. Cum subiectul declarat al întâlnirii au fost traducerea, aș dori să fac părtaş cititorul la problematica traducerii poeziei ebraice într-o limbă latină, cum este limba română.

Probleme pe drum

Amichai oferă traducătorilor un vast și variat material. Se cunosc numeroase versiuni tipărite în engleză de britanici cât și de americani. Alte țări care l-au tradus sunt Polonia, Slovenia, Albania, China și Japonia. Traducători demni de menționat sunt poetul britanic Ted Hughes, Chana Bloch, Hana Kronfeld, Stephen Mitchell, Leon Wieseltier. As vrea să subliniez că până la acest primul volum (Poezii Alese - Editura SAGA), Amichai nu a fost tradus în limba română.

După părerea expertului Robert Alter multe poeme au rămas netraduse. Pe de altă parte Alter lamentează existența multor traduceri neinspirate, cauzele fiind erori de înțelegere, de ritm, rime nereușite sau necunoașterea semnificațiilor biblice ascunse în text. Este exact și cazul limbii române în care ne-am permis uneori să alterăm sensul textului ajungând la o soluție acceptabilă, chiar dacă nu fidelă originalului ebraic.

Deliberat am ales să nu traducem poemele rimate, care sunt măiestre în ebraică, dar imposibil de redat în românește. Un exemplu este "Farewell" (rămas bun) care conține 5 catrene rimate, scrise într-o ebraică sonoră și expresivă. Robert Alter indică că ar fi bine ca traducătorul să renunțe la rime în favoarea conținutului plin de imagini puternice, rimele forțate nesatisfacând sensul sau ritmul realizat de Amichai în ebraică.

Se poate cădea ușor în capcanele textului, când nu este familiar cu conotațiile religioase folosite de autor. Menționez în poezia "Farewell", o astfel de dilemă aflată în

catrenul 4 în care Amichai folosește textul binecuvântării "sehokol shel hol" dorind să exprime o dragoste totală, simplă, omenească (hol = profan), dar în ebraică "hol" înseamnă și nisip. Toți cei trei traducători ai poemului cad în capcană și traduc fraza cu "A world of sand", care nu are legătură cu intenția autorului. Tot Robert Alter scrie: "Amichai rămâne unul dintre cei mai accesibili poeți ai secolului XX, dar această aparentă simplitate este adesea marcată de complicații și provocări imposibile de anticipat. Este un poet care nu se jenează să ridice probleme personale explicite, erotice sau autobiografice. Aici stă și secretul succesului său atat de amplu".

Alt farmec vine de la analogia între rugăciuni și unele fraze care mimează o rugăciune. Iată un exemplu din poemul "Mirosul Benzinei".

Poemul descrie experiența unui tânăr soldat, când chemat sub arme este obligat să se despartă de iubita sa (mirosul de benzină provine de la camionul cu care va pleca la luptă). Astfel că poemul devine o declarație mai largă despre fragilitatea vieții în momentele ei violente. În locul unui Dumnezeu în ceruri, care îi protejează pe oameni în mod providențial, iubiții moderni trăiesc sub protecția provizorie a unui avion militar care planează deasupra lor. Perspectiva personală a poetului, este plasată la marginea vieții în vârtoarea secolului al XX-lea, între bolta cerului deasupra și pământul de dedesubt. "Mirosul benzinei" se încheie cu aceste cuvinte:

"Un jet face pace în cer pentru toți, pentru noi și pentru toți cei care se iubesc în toamnă". Aceste rânduri mimează în mod explicit cuvintele finale ale rugăciunii Kadiș, pe care orice cititor ebraic le-ar recunoaște

imediat: "Cel ce face pace înălțimilor, poate să facă pace pentru noi și pentru tot Israelul". Alți traducători subliniază extravaganța la Amichai. Este un autor jucăuș, plin de surprize, cum vom descoperi în "Vizita Reginei din Sheba". Un motiv esențial în unele poeme triste sau personale este moartea parinților săi, sau subiectul holocaustului.

Lucrând la traducerea cărții "Poezii Alese" cu amicul și poetul Emanuel Pope din Marea Britanie, în paralel cu munca la o carte de artă: "Baruch Elron - Magia Penelului" recent lansată, tot aici la ICR, am fost șocat de paralelismul dintre arta celor doi. Cu zece ani mai tânăr, pictorul Elron sosit în Israel, se angajează la o pictură modernă, oscilând între metafizic și realism, între azi și trecutul fantastic, magic, al evreilor. Ca și Amichai, Baruch Elron pictează o lume specială în care împletește prezentul cu trecutul biblic, dragostea, viața în Israel, este bărbatul-soldat, urmărit de istorie, de profeți, de poveștile Tanahului. O face în pictura sa cu forță, cu filozofie și cu un umor paralel cu cel găsit la Amichai. Cei doi contemporani, artiști cu muze diferite, dar atât de apropiați spiritual, se cer reuniți; mi-am permis să înserez în cartea mea despre Elron, poezii relevante, semnate de Yehuda Amichai. Scriind aceste rânduri îmi propun să ilustrez al doilea volum de traduceri din Amichai, cu desenele lui Baruch Elron. Așa vom încheia un cerc și vom aduce un meritat omagiu celor doi mari artiști israelieni. Amândoi iubesc Ierusalimul pe care îl contemplă cu un amestec de dragoste și disperare. Amândoi descriu, fiecare în mediul lui, praful, pietrele, sârma ghimpată, orașul vechi cu moschei, zidul plângerii, consulatele, evreii, arabii, turiștii. O legendă spune că în 1973, la izbucnirea războiului de

Yom Kipur studenții își împachetau în grabă bocancii, sacul cu efecte, dar și o carte cu poeziile lui Amichai.

Anumite stratageme sunt realizate de poet prin jocuri de cuvinte sau efecte acustice, sau aluzii care nu pot fi reproduse prin traducerea din ebraică. Ultima sa carte "Deschis-închis-deschis" ne surprinde cu o poezie inspirată de povestea exodului biblic, pomenită în Midrash. Este ultima noapte groaznică în Egipt, când primii prunci născuți la egipteni sunt dați morții, iar israeliții rămân protejați de semnele de sânge care marchează intrarea în caselor lor. Sclavii evrei se eliberează fără să mai aibă vreme să dospească pâinea, hrana pentru drum.

d-na Amichai

Exod

Nu-mi închipui că în noaptea exodului din Egipt,
între miezul nopții și zori, orice cuplu putea
să stea împreună,
îndrăgostit. (Dar au fi putut).
În grabă, cu sânge scurs de la praguri și
porți de uși,

cu tacâmuri de argint și de aur agățate în
întuneric,
între șuierul strigătului de moarte al
primului născut
și strigătele pântecului mamei
golit ca burduful de vin.

Și stând peste ei, crăcănat, cu picioarele
larg desfăcute
Îngerul Morții, îngHITE bărbați și femei
ca un soare sângeros prăjind cu moartea sa
neagră.

Picioare încălțate în sandale frământă
aluatul de pască
și carnea burții și coapsele
înlănțuite de curele grele

strânse la talie răzuie pielea,

încurcați unul în celălalt:

Pentru a se rostogoli astfel, înlănțuiți într-o
iubire veșnică,
la un loc cu toții bătrânii din casa robiei, în
deșertul promis.

**

Iată la un loc, un limbaj puternic, exploziv,
amestecul de imagini mitice, erotice,
cu istoria biblică, un text posibil numai în
ebraica în care a fost gândit.
Amichai rămâne un artist de primă clasă, un
titan al poeziei, care se cere să fie tradus cât
mai copios, și în limba română.

Adrian Grauenfels 2017

Editura SAGA

Baruch Elron

Beatrice Bernath

